

УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ-НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

КЕРЕЦМАН Н.П.

Українсько-чеські музичні зв'язки мають глибокі традиції. Надзвичайно плідний період в їх розвитку наступив в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Він відрізнявся особливою інтенсивністю, різноманітністю форм і напрямків. У великій мірі ріст взаємного інтересу був викликаний завершенням формування національних шкіл у професійній музиці. У Чехії ці процеси засвідчила творчість класиків Б. Сметани і А. Дворжака, в Україні – М. Лисенка. Необхідною умовою їх розвитку як національних був синтез світового досвіду, що, з одного боку, мав вивести їх на нові обрії, а, з другого – порятувати від національної обмеженості і провінціалізму. Природним було звернення, в першу чергу, до культури близьких генетично слов'янських народів. Особливо це було характерно для української культури, яка через слов'янство утверджувалася в Європі та й, зрештою, у світі [1].

Як у чехів, так і в українців могутній поштовх розвитку національної музики (опери, оперетти, музичної комедії, ліричної пісні) дав театр. У 60-х рр. був створений професійний театр при товаристві “Руська бесіда” у Львові і відкритий Тимчасовий театр у Празі. 1882 р. ознаменувався появою театральної трупи М. Кропивницького в Єлисаветграді – майбутнього театру корифеїв і відкриттям чеського національного театру в Празі – Národne divadlo. Багато подій культурного життя обох народів, прикладів культурного співробітництва між ними було пов'язано з їх діяльністю. Саме театри, особливо чеський, у великій мірі репрезентували за кордоном кращі досягнення музичної культури свого народу.

Чи не найбільший вклад у справу поглиблення і зміцнення українсько-чеських музичних зв'язків належить чеським музикантам, що жили і працювали в Україні. Їх

кількість особливо зросла із початку 70-х рр. ХІХ ст., коли почалася масова еміграція чехів до Російської імперії [2]. У першу чергу мова йде про викладачів музики та співів, що працювали у середніх навчальних закладах майже всіх великих міст України, а також про викладачів музичних училищ [3]. Вони внесли чималий вклад у розвиток музичної освіти, у підготовку майбутніх музичних кадрів. Великою була їх заслуга в організації гімназійних та університетських оркестрів, хорів, проведенні літературно-музичних вечорів та концертів. Викладачі активно співробітничали із українськими творчими силами, беручи участь у всіляких культурних міроприємствах: концертах пам'яті І. Котляревського, Т. Шевченка, ювілейних виступах М. Лисенка, його авторських концертах, що організовувалися в період 1880-1890 рр. Виключною була їх роль в популяризації музики чеських композиторів в Україні [4].

Багато чеських музикантів служило на теренах України в якості оркестрантів і диригентів у театрах та симфонічних оркестрах. Значна їх кількість працювала в українському театрі товариства “Руська бесіда”. В кінці ХІХ ст. це були диригенти Черні Ф. Доліста, музиканти Ф. Ванічек, Ф. та Й. Трумпуси, Ф. Паніч [5]. Диригентом першого українського стаціонарного театру М. Садовського в Києві був чех Г. Єдлічка.

Незмінними учасниками багатьох музичних подій в Україні були чеські воєнні музиканти. У Східній Україні тільки за посередництва О. Червсні, що із 1877 р. очолював фірму по виготовленню духових інструментів в Києві, на службу в російську армію поступило більше 200 музикантів-чехів [6].

Значною була їх кількість і в Галичині та Буковині. Однією із найбільш помітних і по-

пулярних фігур у Львові із 1889 до 1914 р. був капельмейстер чех Ф. Фрідріх. Багато містечок Галичини він об'їздив із концертами [7].

Шанувальником української культури був диригент воєнних оркестрів В. Костелецький, що з 1882 р. проживав у Чернівцях. На концертах у місті часто звучали попури з українських народних пісень, а також п'єса «Ехо з Пруту», створена ним у співробітництві з українським композитором С. Воробкевичем [8]. В умовах урядової політики онімечування В. Костелецький підтримував діяльність українських музичних товариств і неодноразово брав участь в їх концертах, чим завоював собі щире повагу чернівецьких українців.

Суттєвим був вклад чеських музикантів в розвиток оперного мистецтва в Україні. Відомим його організатором в Україні був Й. В. Прібік (1855-1937). У Російську імперію він приїхав у 1875 р. і спочатку працював у різних музичних закладах Тифлісу та Харкова [9]. У 1882 р. музикант став диригентом театру Скарбка у Львові. При його участі трупа поставила більше 20 опер та оперет Т. Монюшко, Ш.-Ф. Гуно, Д. Верді, Ф. Оффенбаха, Й. Штрауса та ін. [10]. Глибокий слід залишила діяльність Й. Прібіка в Києві в період з 1889 до 1893 р. Як диригент першого оперного товариства, він брав участь у перших постановках в Україні опер П. І. Чайковського «Пікова дама», «Євгеній Онєгін», О. Бородіна «Князь Ігор» [11]. Ці роботи за оцінкою дослідників стали знаменним явищем в українському та російському музичному та театральному житті 90-х рр. [12].

У 1894 р. Й. Прібік переїхав до Одеси. Тут він розпочав службу на посаді диригента міського театру. Дуже багато сил віддавав чеський музикант організації і проведенню симфонічних концертів. Натхненна праця і щире заповзяття не залишилися непоміченими. За короткий строк він став однією із найбільш шанованих і популярних постатей в музичних колах міста. Про успішну і плідну діяльність земляка неодноразово сповіщала своїх читачів і чеська періодика [13]. Самовіддане служіння Й. Прібіка справі розвитку української музичної культури було оцінене вже за радянських часів. У 1934 р. талановитому музиканту було присвоєне звання заслуженого діяча мистецтва УРСР [14].

Відомим організатором оперної справи в Україні був чеський скрипаль та диригент

В. Сук (1861-1932). В Україну він приїхав у 1880 р. За рекомендацією П. Чайковського був прийнятий до оперного театру в Києві. Згодом, із 1885 до 1903 р. музикант працював в оперних антрепризах Андрєєва-Бурлака і Богатирьова, Картавова, Церетелі в Харкові [15]. У цей період він був одним із найавторитетніших та популярних диригентів музичної периферії. Своє становище В. Сук прагнув використати для зміцнення і покращення оперної справи в провінції: удосконалював хор та оркестр, впливав на вибір репертуару [16]. В Україні видатний музикант працював до 1906 р. Згодом він був запрошений у Москву.

Спричинилися чеські музиканти і до становлення та розвитку українського оперного мистецтва. З ім'ям чеха І. Альтані (1848-1919), що працював у 70-х рр. помічником диригента Київської опери, пов'язана постановка першої української опери. 25 січня 1873 р. він диригував прем'єрою «Різдвяної ночі» М. Лисенка в Києві. Володіючи чималим досвідом та великою музичною ерудицією, Альтані блискуче впорався із завданням [17]. Прем'єру іншої опери М. Лисенка «Енеїда» підготував у 1911 р. диригент Г.Єдлічка. У 1914 р. нову оперу класика української музичної культури, «Ноктюрн», інструментував чех Ф.Воячек [18].

Значним внеском чеських музикантів у розвиток оперного мистецтва в Україні було поповнення репертуару театрів власними творами. Прикладом може служити талановитий чеський композитор А. Гржімалі (1844-1915), що із 1875 р. жив і працював у Чернівцях. У 1877 р. у міському театрі була поставлена його опера «Зачарований принц». Цей твір уже був відомий чеському глядачеві, бо його прем'єра відбулася в 1872 р. у Тимчасовому театрі у Празі [19]. Уже в Чернівцях А.Гржімалі створив і здійснив постановку в 1897 р. наступної своєї опери «Шванда-дудак». Критики позитивно відгукнулися на творчий здобуток композитора, відмітивши мелодійність та народність його музики [21].

Власними творами збагачував оперний репертуар театрів, в яких доводилося працювати, і В.Сук, про якого вже йшла мова вище. Чеський музикант звернувся до творчості відомого чеського політичного діяча і письменника Й.Фрїча. Саме на його лібретто, написане по мотивам поеми К.Махи

“Травень”, композитор сворив оперу “Лісний цар”. Прем’єра опери відбулася в Харкові 16 лютого 1900 р. У тому ж році (21 грудня) була здійснена її постановка в Києві, а 18 квітня 1903 р. - у Празі [21]. У 1896-1897 рр. у театрах Харкова, Катеринослава, Києва, Одеси, Полтави з успіхом пройшла вистава опери ще одного видатного чеського музиканта, диригента Маріїнського театру в Петербурзі Е. Направніка “Дубровський” [22].

Великий внесок зробили чеські музиканти в становлення і розвиток камерного, особливо квартетного виконавства в Україні. Київські педагоги-музиканти чехи О.Шевчик, Я.Шадек, Й.Шебелік, А.Музикант, Ф. Воячек були активними учасниками квартетних збірань Російського музичного товариства в 70-80-х рр. Як високопрофесійних виконавців, їх запрошував на свої камерні вечори український композитор М. Лисенко [23].

На початку століття в Україні з’явився цілий ряд чеських інструментальних квартетів. Найбільш відомим був квартет оркестрантів Одеського оперного театру в складі Ф.Ступки, А.Фідельмана, Я.Пермана, Я.Зеленки [24]. Два квартети були організовані у Львові. У 1902 р. з’явився квартет концертмейстерів при оркестрі Львівської філармонії [25]. У 1900-1902 рр. при міському товаристві “Чеська бесіда» був створений квартет ім. Отакара Шевчика – педагога зі світовим ім’ям, що в 1875-1892 рр. вів клас скрипки в Київському музичному училищі. У квартет входили чехи В.Легоцькі, К.Моравець, Б. Вашка [26]. Останній, талановитий віолончеліст, неодноразово виступав із сольними концертами, схвальні відгуки на які вміщувала українська преса [27]. Всі камерні квартетні чеські ансамблі проводили активну концертну діяльність. Своїми виступами вони всіляко сприяли розвитку цього виду музичного виконавства.

Важливою формою музичних взаємин між Україною та Чехією були взаємні гастрольні поїздки майстрів музичної культури. Дякуючи їм чеські слухачі мали можливість познайомитися із творчістю провідних українських співаків, що через відсутність української оперної сцени вимушені були виступати за кордоном. У 1887 р. 11, 14, 18 червня в операх Дж.Верді “Трубадур”, Ж.Бізе “Кармен”, Ш.-Ф.Гуно “Фа-

уст” у Національній опері в Празі показав чеській публіці свою майстерність видатний український співак тенор О. Мишуга. Празька періодика із захватом сприйняла його виступи, відмічаючи прекрасний голос та високу художню та сценічну культуру виконавця. «Národní Listy» назвали його “кращим оперним співаком взагалі” [28]. Слід зауважити, що в репертуарі музиканта знаходився і твір класика чеської музичної культури Б. Сметани хор “Odrodilec” (“Ренегат”). У фонді “Консерваторія” рукописного відділу Львівської наукової бібліотеки НАН України ім. В. Стефаніка зберігається, видана в Празі в 1860 р. партитура хору, що належала співаку з його чисельними помітками [29].

Чеський слухач мав можливість познайомитися і з виконавською майстерністю відомого українського співака В.Флоринського, що працював у Чеській національній опері. У театрах Праги, Брно в кінці століття з успіхом виступав Є. Гошовський [30]. Дунали в чеській пресі голоси на користь організації гастролей у Празі відомого українського тенора, соліста Львівського оперного театру – М. Менцінського [31].

З чеськими музичними колами була пов’язана і творча доля легендарної української співачки С. Крушельницької. Відомому чеському письменнику, критику, громадському і культурному діячу, директору Національного театру в Празі Ф. Шуберту вона була зобов’язана підтримкою під час важкого для неї першого ангажементу в Львівському міському польському театрі Скарбка. Молода співачка знемагала від закулісних інтриг, нерозуміння, несприйняття її новаторської творчості колегами, дирекцією, польською критикою, але вимушена була відпрацювати контракт через нагальну потребу в коштах для лікування тяжко хворого брата. Шуберт прослухав Крушельницьку у вердівському “Трубадурі” і пророче зауважив у ній величезний творчий потенціал і можливість, про що сказав і дирекції. У листі до М. Павлика від 27 липня 1894 р. співачка сповіщала: “В театрі дуже багато поправилося в мою користь через Шуберта. Він був на “Трубадурі” і так висказався про мене, що мовляв, аж наші директори отямлися, що мене треба пошанувати як силу артистичну” [32]. Скоріш за все саме тоді з’явилася ідея про виступ співачки у Празі

Сприяв їй на прохання і рекомендації М.Павлика чеський етнограф Ф. Ржегорж. Останній був щиро зацікавлений у тому, щоб “така велика артистка... що вийшла із найбільш пісенного народу, поділилася своїм умінням із чеським народом” [33]. На жаль, ці гастролі не відбулися – Крушельницька поїхала на навчання до Мілану. У 1896 р. була здійснена чергова спроба організувати виступ української оперної зірки в Празі. Для залагодження справи до Ржегоржа на прохання Павлика приєднався Ф. Главачек тоді ще студент, перекладач на чеську творів І.Франка, активний дописувач про справи українські у чеські періодичні видання [34]. На той час він уже був знайомий із творчістю співачки, відвідавши у Кракові її триумфальні виступи у опері С. Монюшко “Галька” і щиро прагнув її запрошення до Праги.

Соломії Крушельницькій так і не довелося виступити на сцені Національного театру в Празі, але в Чехії знали про неї, про що свідчили чисельні звернення з пропозиціями про ангажемент.

У свою чергу, в Україні виступали відомі чеські вокалісти. У Львові в 1872 р. відбулися успішні гастролі А.Книршової [35], а в 1879 р. – соліста Празької опери Ф. Гінека [36]. У Київській опері в період 1870-1872 рр. співав чех Я. Барцал. У своїй творчій діяльності він неодноразово звертався до творів українських композиторів. Наприклад, в програму своїх виступів на слов'янських концертах в Петербурзі він включив дві сцени і дует із опери М. Лисенка “Різдвяна ніч” [37]. У середині 70-х рр. в Одесі відбулася серія концертів відомого чеського баритона Л. Палічека, що згодом став хормейстером і режисером Маріїнського театру в Петербурзі і професором Петербурзької консерваторії [38].

У кінці століття в Україні активізувалася гастрольна діяльність всесвітньовідомих чеських віртуозів-скрипалів. Із захватом сприймала українська публіка виступи Ф.Ондржичека в вересні 1882 р. у Львові, в квітні 1883 р. в Одесі. Свій триумф скрипаль повторив в Одесі і в 1899 р. [39]. Його мистецтву аплодував також Київ та Харків. Майже щорічно, починаючи з 1898 р., до Російської імперії на гастролі приїжджав “чеський Паганіні” – Я. Кубелік. При повному аншлазі пройшли його концерти в Києві в лютому 1909 та 1910 р. [40]. Слід зауважи-

ти, що замітки про закордонні поїздки чеських скрипалів зустрічалися і в закарпатській пресі [41].

Із 1896 р. щорічно приїздив до Києва легендарний Чеський квартет у складі блискучих виконавців К.Гофмана, Й.Сука, О.Недбала, І.Вігана. Їх виступи завжди були явищем музичного сезону. На думку критиків, їх мистецтво було чудовим, єдиним у своєму роді, а рівень виконавської майстерності такий, якого не тільки не перевершив – не досягнув жоден із існуючих квартетів. Така висока майстерність давала можливість стверджувати, що квартет “заживо став історичним для останнього десятиліття XIX ст.» [42]. Особливо цінною в гастрольній діяльності ансамблю була популяризація чеської класичної музичної спадщини, а саме творчості Б. Сметани. Чеський квартет був неперевершеним інтерпретатором його творів [43].

Іноді своє мистецтво демонстрували українській публіці чеські диригенти. Наприклад, у Києві в 1907 р. декілька концертів дав диригент із світовим ім'ям О. Недбал, що працював на той час в Чеській філармонії в Празі [44].

Були випадки виступів в Україні і великих чеських музичних колективів. Так, влітку 1882 р. у Києві відбулися концерти оркестру під диригуванням Магоушека [45].

Гастрольні поїздки чеських артистів знайомили українську публіку з високою майстерністю чеської школи музичного виконання, з творчим доробком чеських композиторів. Виступи чеських майстрів формували музичний смак українського слухача.

Однією із форм музичних зв'язків було звернення чеських музикантів, композиторів до української тематики. Ось перелік виявлених нами прикладів. У 1879 р. чеський диригент композитор В. Главач (1849-1911), що із 1871 р. працював у Росії, написав хор на чотири голоси на російській переклад О.Плещеева поезії Кобзаря “Протоптала стежечку” («Проторила я тропинку») [46]. На вірш Т.Г.Шевченка “В саду” (“Na zahradi”) написав у 1898 р. музику чоловічого хору Е. Направнік. Останній використав українські мотиви і в своїй п'єсі для фортепіано “Малоруський козачок”. Про це, а також про видання поурри для скрипки і фортепіано № 9 “Мазепа” чеського скрипала професора Петербурзької консерваторії

Ф. Лаубе сповіщав читачів львівський журнал "Зоря" в 1992 р. [47].

Традиційним був у Чехії інтерес до українських мотивів у творчості М. Гоголя. У Празі 14 липня 1903 р. із великим успіхом пройшла прем'єра опери К. Моора "Вій", лібретто до якої за однойменною повістю М. Гоголя написав Ф. Кгол [48].

Представником молодшої генерації чеської композиторської школи В. Амбросом на початку ХХ ст. була створена опера за мотивами кращого драматичного твору І. Франка "Украдене щастя". Лібретто до неї написала чеська поетеса К. Заградникова-Кралкова. Чеські театри впродовж декількох років здійснювали постановку опери [49]. Пізніше арії і дуети із неї часто виконувалися як окремі концертні номери в ювілей та річніні смерті великого українського поета, що відмічалися в Чехії.

Яскравим показником розвитку музичних зв'язків було поширення чеської музики в Україні та української – в Чехії. Аналіз джерел та літератури дає можливість зробити висновок, що в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. чеська музика, і професійна, і народна, була добре відомою в Україні. Її розповсюдженню, проаганді сприяли як представники чеської та української творчої інтелігенції, так і численні аматорські колективи. Найповніше в Україні була представлена творчість Б.Сметани [50]. Що стосується української музики в Чехії, то традиційно найбільшим залишався інтерес до народної пісенної творчості, що, можливо, найповніше відтворила історичну національну заповіданість народу. Вивченням української пісні, в першу чергу, займалися чеські музиканти в Україні. Праматір'ю всіх слов'янських пісень вважав коломийку викладач музики у Львові чех М.Конопасек [51]. На помилковість такого твердження вказували уже сучасники. Але вони ж, в особі кореспондентів української преси, справедливо зауважили, що інтерес до такої різновидності української пісенної творчості спонукає і представників галицької наукової громадськості до більш уважного відношення до власної культурної спадщини [52].

Чехів взагалі відрізняв глибокий інтерес до української народної пісні. Глибокі традиції в її вивченні були закладені ще П.Шафариком, Я.Челаковським, К.Ербенем, К.Запом та ін. У 70-ті рр. ХІХ ст. українській пісні

присвячували свої статті в чеській науковій періодиці, проголошували публічні лекції в товаристві "Umělecké Beseda" Й.Голд, К.Худоба, Й.Гебауер та ін. [53]. У Чехії уважно слідували за новими працями українських вчених, присвячених народній пісенній творчості. Дослідження в цій галузі О.Потебні, Ю.Яворського, М.Січинського, І.Франка регулярно рецензувалися в чеських наукових виданнях [54].

Представники передової чеської громадськості були зацікавлені в розповсюдженні української народної пісні в Чехії. Про це свідчить переписка редактора журналу «Dalibor» Я.Прохазки з М.Лисенком. У 1873 р. він звернувся до українського композитора з проханням прислати для публікації його аранжировки українських народних пісень [55]. У Празі все ще пам'ятали успішний гастролі студента Лейпцігської консерваторії М.Лисенка з хором О.Арсен'єва-Слов'янського в грудні 1867 р. у концерті 26 грудня він виступив з власною обробкою українських народних пісень. Уже тоді чеська критика відмітила великі композиторські здібності музиканта і привітала його бажання опублікувати збірник українських народних пісень [56].

Згодом цей збірник, а також видання українських пісень О.Рубця, С.Гулака-Артемівського, З.Радченка, О.Коципинського, М.Венгарда були використані глибоким знавцем і популяризатором української пісні в Чехії етнографом, фольклористом і художником Л.Кубою (1863-1956) для підготовки фундаментальної праці "Слов'янство в своїх піснях" ("Slovanstvo ve svych spevach") [57]. Перша книга четвертого тому цього дослідження була присвячена українській пісні і з'явилася друком у 1895 р. До неї увійшло 130 пісень і 11 інструментальних танців. Особливу цінність книги представляли 40 оригінальних записів ученого, які він здійснив під час подорожі по Чернігівщині і Полтавщині у 1886 та 1887 рр. [58]. Ще 12 багатоголосих українських хорів були назуковані Л.Кубою у статті "Південноруський робітничий хор" у журналі «Časopis Českeho Musea» [59].

Багато уваги приділяв дослідник під час своїх подорожей по Україні вивченню творчості лірників і кобзарів. Цим "народним рапсодам, творцям і хранителям дум, епічних пісень" він присвятив дві статті із нотами виконуваних ними творів [60].

Слід відмітити, що на час появи статей Л.Куби в Чехії уже було відоме ім'я і творчість знаменитого українського кобзаря О. Вересая. Ще у 1875 р. стаття про живого Гомера, носія живого епосу України з'явилася на сторінках журналу "Světozor". Автором її був чеський етнограф Й. Гавелка, що в середині 70-х рр. подорожував по Україні і мав змогу почути спів кобзаря [61]. Як писав І. Франко, слава кобзарів, виконуваних ними дум була настільки великою, що кожний, хто відвідував Україну, так само як Лаврські печери, собор Софії в Києві, могили Шевченка, прагнув побачити і почути О.Вересая [62]. Унікальність такого культурного явища як кобзарство, інтерес до нього добре усвідомлювали українські культурні діячі. Вони активно залучали до участі у всіляких культурних акціях лірників і кобзарів, тим більше, коли була нагода репрезентувати їх творчість перед представниками інших народів. Наприклад, під час III Археологічного з'їзду в Києві в 1874 р. М.Старицький організував у себе концерт, на який були запрошені і чеські делегати. У його програмі звучали українські пісні у виконанні хору М.Лисенка і думи О.Вересая [63]. Якщо проведення з'їзду в Києві послужило, на думку його учасника О.Терлецького, блискучою маніфестацією наукових засобів і аргументів українства [64], то культурна програма мала тільки їх посилити.

У живому виконанні українську народну пісню в обробці українських композиторів чехи могли почути і поза межами України. Активно популяризували її чисельні аматорські колективи. У першу чергу, мова йде про студентські хори, які виникали у містах навчання українського студентства – Відні, Празі, Пшибрамі. Особливо старанно українськими "академіками" готувалися березневі Шевченківські вечори, на які традиційно запрошувалися члени усіх слов'янських земляцтв. Вивчення архіву українського студентського товариства "Січ" у Відні, що був важливим центром спільного навчання слов'янської молоді, колекції програм Шевченківських вечорів НТШ у Львові, матеріалів української преси, дозволяє простежити, твори яких українських авторів найчастіше виконувалися на подібних зібраннях. Тут, окрім народних, звучали пісні, хори М.Вербицького, М.Лисенка, А.Вахнянина, О.Ни-

щинського, О.Нижанківського, І.Воробкевича [65]. Особливий захват чеської публіки викликало виконання чоловічого хору "Ян Гус", створеного на тексти Т. Шевченка М.Лисенком [66]. Духом народних мелодій були наповнені такі відомі і популярні в кінці минулого століття композиції як "Ой, чога ж ти почорніло, зеленес поле" І.Воробкевича та хор О.Нищинського із "Вечорниць" до "Назара Стодоли", "Закувала та сива зозуленька", що був включений до репертуару співацького товариства, яке об'єднувало віденську студентську молодь із слов'янських земель „Slovanský spěvacký spolek“ (створений у середині 60-х рр.) [67].

Розповсюдженню української музичної культури в Чехії сприяло і музичне товариство "Боян", організоване у Львові в 1890-1891 рр. Із цим хором пов'язаний справжній початок культивування української професійної і народної музичної творчості, пропаганди українського музичного мистецтва. Перші гастролі шойноствореного хорового колективу відбулися у Празі в 1891 р. під час проведення чеської етнографічної виставки. 24 учасники хору входили до складу чисельної української делегації. Для виступу хору була надана сцена Національного театру. На концерті, що відбувся 22 липня, прозвучали твори як українських, так і чеських композиторів В.Матюка, О.Нижанківського, Б.Сметани, А.Дворжака [68]. Згодом, колектив відвідав і народногосподарську виставку в Празі в 1895 р. і знову мав можливість в серії концертів представити чеським слухачам зразки пісенної творчості свого народу [69].

Вищенаведений матеріал дає далеко не повну картину українсько-чеських музичних зв'язків в останній чверті XIX – на початку XX ст. Ця важлива тема вимагає подальшого ретельного вивчення. Все ж факти свідчать про інтенсифікацію, урізноманітнення, систематичність культурних взаємин, перехід їх на більш вищу ступінь розвитку.

Фундамент споруди музичних зв'язків значною мірою вибудовували чеські музиканти – викладачі, оркестранти, диригенти, виконавці. Вони спричинилися до організації музичного життя в Україні, підготовки кадрів, становлення українського оперного, камерного, виконавського мистецтва. Величезною була їх роль у розповсюдженні і популяризації чеської музики в Україні. У свою

чергу, українська музична культура завойовувала собі все більшу популярність серед чехів. Її активно пропагували і представники чеської та української творчої інтелігенції, і чисельні українські та чеські аматорські колективи.

Музичні зв'язки сприяли взаємозбагаченню культур. Незаперечною був їх вплив на поглиблення взаєморозуміння між народами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вервес Г. Українці на рандеву з Європою. - К., 1996. - С. 7.
2. Див. докладніше: Ковба Ж. М. Чеська еміграція на Україні в другій половині XIX - на початку XX ст. - Дис. ... канд. іст. наук. - Львів, 1974.
3. Див. докладніше: Керецман Н. П. Чеські педагоги в Україні (остання третина XIX - початок XX ст.)// Науковий вісник УжДУ. - Серія "Історія" - Вип. 2.-Ужгород, 1998. - С. 91-92.
4. Див.: Керецман Н. П. Чеська музика в Україні (остання третина XIX - початок XX ст.)// Історична школа професора Володимира Задорожного: Науковий збірник. - Вип. 1. - Ужгород, 1999. - С. 109-114.
5. Центральний державний історичний архів України в м. Львові (далі ЦДАІЛ). - Ф. 514. - Оп. 1. - Од. зб. 29.- Арк. 13; Од. зб. 69.- Арк. 9, 14, 28.
6. Švihovský V. Kijev a kijevisťi češi// Naše zahraničí. - Praha, 1924. - Roč. 4. - Č. 4. - S. 13.
7. Feigl L. Sto let českého života ve Lvově. 1867-1895. - Lvov, 1925. - Dil. 2. - S. 334-335.
8. Демочко К. Мистецька Буковина. - К., 1968. - С. 105-106.
9. Ottův slovník naučný. - Dil. 20. - Praha, 1903. - S. 665.
10. Фонд афіш відділу мистецтв Львівської наукової бібліотеки НАН України ім. В. Стефаника (далі ЛНБ).
11. Коган С. Київське оперне товариство// Музика. - 1982. - № 1. - С. 26-27.
12. Гозенпуд А. Русский оперный театр и Ф. И. Шаляпин. - Л., 1977. - С. 113.
13. Slovanský přehled. - 1898. - Roč. 1. - Č. 1. - S. 36-37.
14. Українська радянська енциклопедія. - Т. 9. - К., 1983. - С. 80.
15. Государственная публичная библиотека им. М. Е. Салтыкова-Щедрина (далі ГПБСЦ). - Отдел рукописей. - Ф. 816. - Оп. 2. - Ед. хр. 1896. - Л. 25.
16. Ремезов И. В. И. Сук. - М.-Л., 1951. - С. 20.
17. Кобилянський Л. Спомини про М. В. Лисенка// М. В. Лисенко у спогадах сучасників. - К., 1968. - С. 220.
18. Кузьмін Н. И. Украинская школа музыкального мастерства. - Б.м., б.д. - С. 43.
19. Ottův slovník naučný. - Dil. 11. - Praha, 1896. - S. 779.
20. Демочко К. Вказ. праця. - С. 96.
21. Бернандт Г. Словарь опер. - М., 1962. - С. 162-163.
22. Postler Ě. Život a dílo Eduarda Napravníka // Příspěvky k dějinám českoruských kulturních stiků. - Praha, 1965. - Sv. 1. - S. 64-70.
23. Пчілка О. Микола Лисенко (спогади і думки)// М. В. Лисенко у спогадах сучасників. - С. 121.
24. Postler Ě. Soupis významnějších českých hudebníků, kteří žili a působili v Rusku. // Příspěvky k dějinám česko-ruských kulturních stiků. - Praha, 1965. - Dil. 1. - S. 161, 164, 168, 170, 173.
25. Мазепа Л. Перший філармонічний у Львові// Музика. - 1983. - № 4. - С. 28-29.
26. Schanilec J. Za slavou. Čtení o českých hudebnících v Rusku (zvláště od druhé poloviny XVIII do počátku XX století. - Praha, 1961. - 147.
27. Руслан. - 1903. - № 76.
28. Олександр Мишуга (1853-1922): Спогади. Матеріали. Листи. - К., 1971. - С. 444.
29. ЛНБ. - Відділ рукописів. - Ф. 163. - Оп. 1. - Од. зб. 84/33. - Арк. 7.
30. Діло. - 1896. - № 270; Українська радянська енциклопедія. - К., 1979. - Т. 3. - С. 224.
31. Slovanský přehled. - 1906. - Roč. 8. - Č. 7. - S. 341.
32. Соломія Крушельницька: Матеріали. Листування. - К., 1979. - Ч. 2. - С. 239.
33. Там же. - С. 258.
34. Моторний В. А., Мороз Д. Н. Із листування М. Павлика з Ф. Главачком// Українське літературознавство. - Львів, 1969. - Вип. 6. - С. 134.
35. Feigl L. Op. cit. - S. 121.
36. Ibid. - S. 209.
37. Кузьмін М. І. Забуті сторінки з музичного життя Києва. - К., 1972. - С. 153.
38. Загоруйко В. По страницам истории Одессы и Одессины. - Одесса, 1960. - С. 130.
39. Там же; Діло. - 1882. - № 68.
40. Фонди державного музею театрального, музичного та кіномистецтва України в Києві. - П-22536; Киевские вести. - 1910. - № 38.

Науковий вісник УжДУ
 1. Дис.
 2. Ковба
 3. Там
 4. Фол
 5. Кие
 6. Мо
 7. Кр
 8. С. 173
 9. Зору
 10. Прох
 11. Та
 12. Ди
 13. Сес
 14. Зор
 15. Не
 16. Ст
 17. Би
 18. Би
 19. Би
 20. Би
 21. Би
 22. Би
 23. Би
 24. Би
 25. Би
 26. Би
 27. Би
 28. Би
 29. Би
 30. Би
 31. Би
 32. Би
 33. Би
 34. Би
 35. Би
 36. Би
 37. Би
 38. Би
 39. Би
 40. Би

41. Листок.- 1892.- № 16; 1903.- №3.
42. Киевлянин.- 1899.- № 294.
43. Там же.- № 291; Жизнь и искусство.- 1896.- № 4.
44. Фонди державного музею театрального... - П-14881.
45. Киевлянин.- 1882.- № 124, 130.
46. Мольнар М. Про чеських знайомих Тараса Шевченка// Мольнар М. Зустрічі культур: 3 чехословацько-українських взаємовідносин.- Братіслава, 1980.- С. 173.
47. Зоря.- 1892.- № 11.- С. 220
48. Prochazka J. Soupis repertoáru ruských a oper s ruskými náměty na českých scénách// Příspěvky k dějinám...- S. 188.
49. Главачек Ф. Мій учитель і друг// Жовтень.- 1956.- № 9.- С. 175.
50. Див.: Керецман Н. П. Чеська музика в Україні...
51. Československá vlastiveda. Umění.- Praha, 1935.- Díl. 8.- S. 437.
52. Зоря.- 1880.- № 5.- С. 73.
53. Неділя.- 1912.- № 45.
54. Sto-padesát let česko-ukrajinských literárních stiků. 1814-1964. Vědecko-bibliografický sborník.- Praha, 1968.- S. 198-200.
55. Булат Т. П. М. В. Лисенко і слов'янство: (До історії українсько-слов'янських музичних зв'язків)// Славістичний збірник.- К., 1963.- С. 431-431.
56. ЛНБ.- Відділ рукописів.- Ф. 1.- Оп. 1.- Од. зб. 560.- Арк. 225-225а; Правда.- 1868.- № 1.- С. 12.
57. Маркл Я. Людвіг Куба на Україні// Народна творчість та етнографія.- 1958.- № 3.- С. 66.
58. Взагалі, слід відмітити, що окрім серйозних наукових досліджень, присвячених українському пісенному фольклору, тільки в період 1869-1904 рр. тексти українських пісень щонайменше 98 разів публікувалися в різних періодичних виданнях Чехії (див.: Sto-padesát let... - S. 138-139.).
59. Ці статті під назвою "Лірник", "Співуча Україна" видрукувані в збірнику: Людвік Куба про Україну.- К., 1963.
60. Нудьга Л. Наша пісня, наша дума...// Наука і культура: Щорічник.- К., 1985.- Вип. 19.- С. 291.
61. Kurjer Lwowski.- 1890.- № 147.
62. Кобилянський Л. Вказ. стаття.- С. 226-227.
63. Студинський К. Остап Терлецький про Археологічний з'їзд у Києві.- б.м., б.р.- С. 38.
64. ЦДАЛ.- Ф. 309.- Оп. 1.- Од. зб. 128-130, 132; Ф. 834.- Оп. 1.- Од. зб. 65; Діло.- 1882.- № 17.
65. ЦДАЛ.- Ф. 309.- Оп. 1.- Од. зб. 130.- Арк. 7(зв.).
66. Там же.- Од. зб. 128.- Арк. 7; Діло.- 1881.- № 24.
67. Білоус М. 7 днів в Чехах: Записки із подорожі на ювілейну виставку в Празі 1891.- Коломия, 1891.- С. 80.
68. Пам'ять про зустріч української делегації на чеській землі зберіг для майбутнього чеський етнограф Ф. Ржегорж. Він зібрав велику кількість статей і заміток із чеської періодики, в яких висвітлювався приїзд і прийом українських представників і подарував їх НТШ. Тепер цей альбом із вкесними газетними і журнальними вирізками зберігається в відділі славістики ЛНБ.

RESUME

Ukrainian-Czech Music Connections
in the last third of the XIX-beginning of the XX century

KERETSCHAN N.

Different forms of Ukrainian-Czech music connections are disclosed on the basis of a big factual material. Their intensification and transition to the new quality level are underlined. Main attention is paid to the dissemination of the Ukrainian music on the Czech territory and also activity of Czech musicians in Ukraine. Their influence on the organization of music life, development of music education, establishment of opera, quartet, performing art.